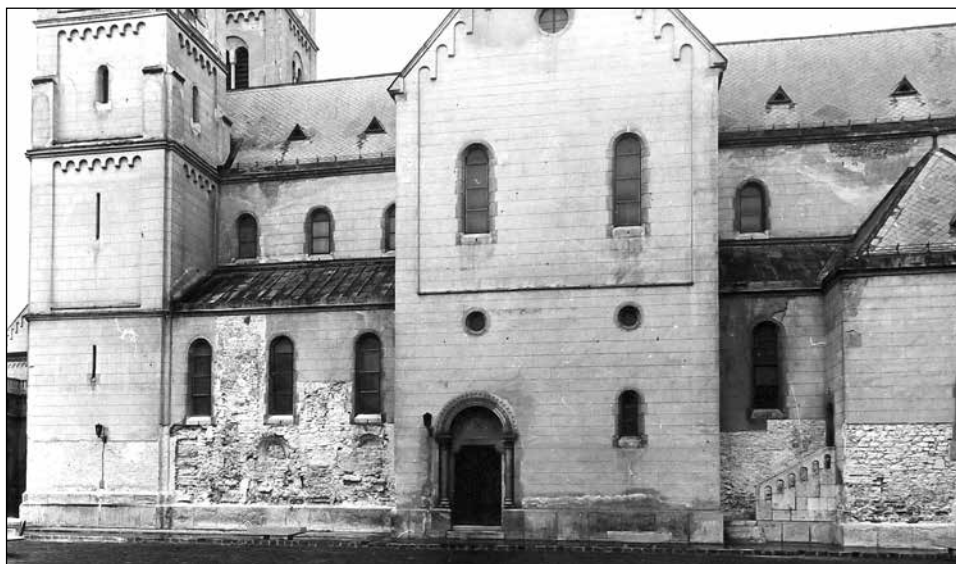

A veszprémi székesegyház felújítási munkálatai 1965 és 1978 között

KARLINSZKY BALÁZS – VARGA TIBOR LÁSZLÓ

A magyar „székesegyház” szó a latin „*ecclesia cathedralis*” hű fordítása. A Szent Mihály-székesegyház a veszprémi főegyházmegye első temploma, „szíve”; védőszentjének napja és felszentelésének évfordulója az egész egyházmegye ünnepe. Ez a templom a színtere a főpásztor tanításának, a papszenteléseknek, a püspök (érsek) beiktatásának, és helyszíne az egyházmegye templomai számára mértékadó liturgiának. Az egyház hívekből épül, a kövekből épült és felszentelt *ecclesia* pedig a hívek egységét testesíti meg, annak manifesztuma. A veszprémi székesegyház XX. századi történetének egy kisebb szeletét világítja meg az alábbi, a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltárban fellelhető források alapján készült írás.

A mögöttünk hagyott évszázadban a veszprémi ordináriusok a székesegyházat elsősorban különböző évfordulókhoz kapcsolódóan tervezték teljes egészében megújítani, holott az épület állaga ezt már korábban is indokolta volna.

*A székesegyház külső állapota 1968-ban, Tóth Sándor régész falfeltárásai
(Fotó: VÉK 43717.)*

Hornig Károly (1888–1917) püspök például az egyházmegye „megalapításának” 900 éves évfordulójára tervezte a barokk épület felújítását, amely valójában egy „gyökeres átalakító helyreállítás” volt 1907-ben „napjaink műízlése” és Aigner Sándor tervei szerint.¹ Az átépített székesegyház felszentelését 1909. szeptember 29-re, Szent Mihály napjára, a főtemplom védőszentjének ünnepére tervezték, azonban erre csak a munkálatok tényleges befejezése után, 1910. október 4-én kerülhetett sor, a tervezettekhez képest egy év késedelemmel.

Előkészületek

Klempa Sándor ordinárius (általános helynök 1957–1959, apostoli kormányzó 1959–1972) először 1965-ben tette közzé körlevelében a papság és a hívek számára, hogy a székesegyház konszekrálásának hatvanadik évfordulójára – azaz 1970-re – kívül-belül megújítani szándékozik „mindannyiunk templomát”.² Két évvel később újból megismételte eme szándékát, és tájékoztatta az egyházmegyet egy ezt támogató pénzügyi alap létrehozásáról, továbbá bizottságot alakított, mely az Országos Műemléki Felügyelőséggel (OMF) együttműködve volt hivatott előkészíteni és ellenőrizni a felújítás menetét.³

A felújítás költsége és forrásai

A székesegyház anyagi bázisát az egyházmegyei gyűjtések, a papok és a hívek adományai, külföldről érkezett pénzbeli (VI. Pál pápa 10 ezer dollárt küldött)⁴ és természetbeni segélyek (pl. vörösréz lemez),⁵ továbbá az OMF pénzbeli⁶ és szellemi támogatása jelentette (az OMF saját költségvetése terhére Erdei Ferenc építésmérnököt és Tóth Sándor régészt bízta meg a koncepciótervek elkészítésével).⁷ A felsorolás soknak tűnik, azonban az egy évtizeden át tartó felújítás költségvetése folyamatosan emelkedett: 1967-ben a külső és belső felújítás költségbecslése kétmillió-hatszázhatvanezer-kilencszázötven forint volt,⁸ ami

¹ VFL I.1.44.a. 652/1907. Kiadva: *Aedes jubilat. Tanulmányok a veszprémi székesegyház 1910. évi újrászentelésének tiszteletére*. Szerk.: Karlinszky Balázs – Varga Tibor László. Veszprém, 2011. 175–177. o.

² VFL I.1.44.a. 2000-237/1965., VFL I.1.2. vol. 28.1965/VII. 32.

³ VFL I.1.44.a. 2200-1/1967., VFL I.1.2. vol. 29. 1967/III. 18.

⁴ *Új Ember*, 1968. márc. 17. A veszprémi egyházmegye. 4. o. vö. VFL I.1.44.a. 8300-13/1968.

⁵ VFL I.1.44.a. 2200-8/1968.

⁶ VFL I.1.44.a. 2200-4/1969.

⁷ *Új Ember*, 1968. okt. 13. A veszprémi székesegyház helyreállítása. 1. o.

⁸ VFL I.1.44.a. 2200-4/1967.

1968-ra anyagár nélkül négymillió-száznyolcvanezer forintra,⁹ 1970-ben pedig már ötmillió-hatszázezer forintra nőtt.¹⁰ A munkálatok előrehaladtával további összesített költségvetésről nincs tudomásunk, valamint jelen ismereteink szerint a kifizetett munkálatok számlái is csak töredékesen maradtak fenn.

A felújítás tervezett menete

Klempa Sándor apostoli kormányzó 1967-ben még úgy gondolta, hogy 1970-re a székesegyház külső-belső felújítását be lehet fejezni, és Szent Mihály arkan-gyal szeptember 29-i ünnepén a bazilikát újrászentelhetik.

Egy évre rá, 1968-ban azonban kiderült, hogy a tervezett munkák csak 1971-re fognak befejeződni. Ekkori tervek szerint az első (1.) ütemben a tetőzet kap új, egységesen mindenhol vörösréz fedést¹¹ – ellentétben az 1907–1910-es felújítás-sal, amikor csak a tornyok és oldaltetők kaptak vörösréz borítást,¹² a főhajót és kereszthajót akkor Eternit palával fedték.¹³ A munkafázis a tervekkel összhang-ban 1968-ban megkezdődött, és elkészültét 1969-re várták. A felújítás második (2.) ütemében a külső homlokzat felújítása volt a cél, a korábbi kváderes bekar-colás helyett egyszínű vakolással. A déli homlokzaton a ma is látható több kö-zépkori építési periódust kívánták bemutatni, akárcsak az északi homlokzaton. A külső homlokzat elkészültét 1969-re tervezték. A harmadik (3.) ütem célja a belső megújítás volt, amely egyben a legkomplexebb feladatot jelentette. A déli előcsarnokban megtalált román kori emlékek bemutatásával át kívánták alakí-tani a lépcsőházat, azonban a hajó kialakítását, a festést és a burkolatot megtar-tani szándékoztak. A falkutatás után a szentélyt az eredeti gótikus állapotába akarták visszaállítani, a szentély középső ablakának mérművét az előkerült ere-detivel kívánták pótolni. Tervezték az Aigner-féle neogótikus oltár elbontását, és a II. vatikáni zsinat új liturgikus előírásainak megfelelő új – szembemiséző – oltárt állítottak volna fel. Az altemplomban is el szerették volna eltávolítani az oltárt, és helyette ide is újat terveztek, valamint a mögötte lévő, elfalazott abla-kot meg akarták nyitni. Az átalakítások előtt a szükséges régészeti és művészeti kutatásokat meg kívánták tenni, és a falfelületet ennek függvényében tervezték volna meg. A templom egészének és a szentélynek a megvilágítását is ekkor terveztették volna újra. A székesegyházban elhelyezett kazánházat meg akarták szüntetni: az épület északi oldalán egy külön álló, földbe süllyesztett kazánház

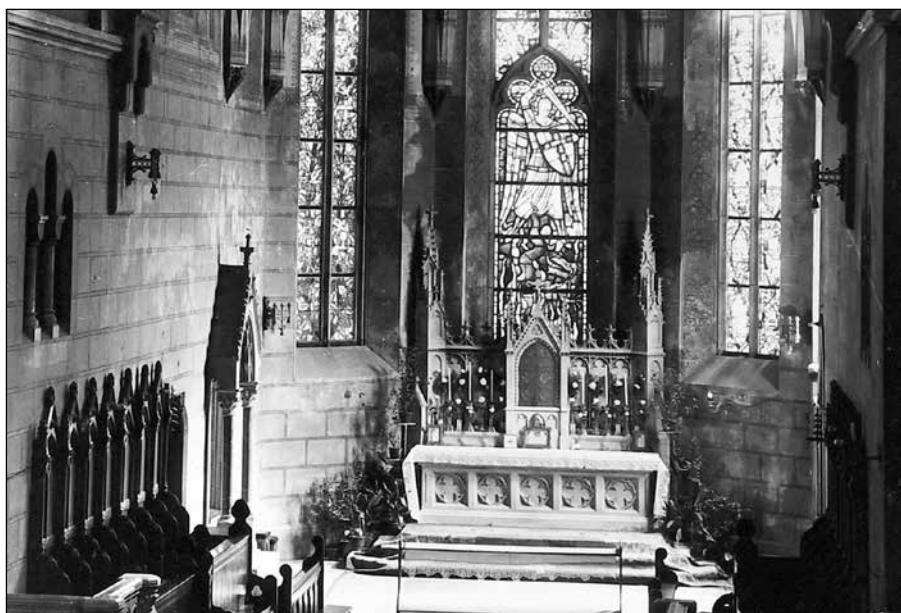
⁹ VÉK 43717. *Veszprémi székesegyház felújítása 1968–1970.* passim.

¹⁰ VFL I.4.d.1. 10. doboz 9. csomó.

¹¹ VÉK 43717. *Veszprémi székesegyház felújítása 1968–1970.* passim.

¹² VFL I.4.d. 15. doboz 4. köteg 14. csomó.

¹³ VFL I.4.d. 15. doboz 4. köteg 13. csomó.

A székesegyház szentélyének beázásai, 1968 (Fotó: VÉK 43717.)

kialakítására került volna sor. Az altemplom külső falain szellőzőcsatornákat készítettek volna a vizesedés megszüntetésére. Ezen harmadik ütem befejezésének tervezett dátuma ekkor még 1971 volt.¹⁴

1970-ben az addigra megvalósult munkálatok következtében a tervezett ütemezés tovább módosult, és ekkor már hat részre bontották a felújítás menetét az évek függvényében. Tervek szerint (1.) 1968-ban megkezdték a régészeti kutatásokat és a tetőfedést. (2.) 1969-ben befejezték a tetőfedést és folytatták a régészeti kutatást. Az 1970. év feladata volt (3.) a régészeti kutatások befejezése és a külső homlokzat helyreállítása. 1971-re tervezték (4.) a külső homlokzatok műemléki részeinek, a szentélynek a helyreállítását és az altemplom helyreállításának megkezdését. Az 1972. év feladatai közé tartozott (5.) az altemplom helyreállításának (lépcsők, kripták stb.) befejezése, a javítási munkák, sekrestyék és az új kazánház kialakítása. Ugyanerre az évre tervezték az asztalos-, a villanszerelési és lakatosmunkákat, továbbá a központi fűtés szerelését. A befejező évre, 1973-ra irányozták elő (6.) az új liturgiával kapcsolatos berendezések elkészítését, illetve a falfelületek javítását és festését.¹⁵

¹⁴ VÉK 43717. *Veszprémi székesegyház felújítása 1968–1970.* passim. Vö. VFL I.4.d.1. 10. doboz 9. csomó.

¹⁵ VFL I.4.d.1. 10. doboz 9. csomó.

A felújítás tényleges menete

A Hornig püspök idejében történt, századeleji székesegyházi átépítés iratanyaga szinte teljes egészében fennmaradt. Sajnos nem jelenthető ki ugyanez az 1968-ban elkezdődött felújítás dokumentumairól, amelyek rendkívül esetlegesek, töredékesek, és több levéltári állagban találhatók. Ugyanakkor, ellentétben az 1907-es újjáépítéssel, hiányosan, de fennmaradtak a felújítás programtervezetei.

Tóth Sándor jelentéseiből tudjuk, hogy a szakember a székesegyház régészeti és falkutatási munkáját 1968–1974 között végezte az OMF megbízásából. Munkáját azonban nem tudta befejezni, mert a helyszínt kivitelezés céljából 1974-ben véglegesen át kellett adnia.¹⁶

A tetőfedési munkálatok 1968-ban indultak el, és 1970-ben fejeződtek be.¹⁷ A tetőfelújítás kivitelezése a kor technikai színvonala és az érvényben lévő műszaki előírások miatt nemcsak az 1970-es években igényelt állandó javítást, hanem egészen a székesegyház 2005-ben kezdődő újabb felújításáig folyamatosan karbantartásra szorult.¹⁸

A külső homlokzat felújítása 1970-ben megtörtént.¹⁹ Ekkor a déli és az északi homlokzaton lévő úgynevezett tanúfalakat a kutatott állapotban hagyták, és az 1974 és 1975 közötti újabb felújítási periódusban – már a kutató távollétében – értelmező kiegészítésekkel mutatták be, kialakítva ma is látható formáját, illetve a homlokzatok konzerválására is ekkor kerül sor.²⁰ A külső felújítás ekkor még nem készült el teljesen, mert a jegyzőkönyv tanúsága szerint újabb pótmunkát rendeltek el.²¹ A külső homlokzati munkák tényleges befejezése 1976. május 20-án történt meg. Az 1976. június 22-én kelt átadási jegyzőkönyv szerint a homlokzati felújítás és az altemplom (és kapcsolódó tereinek) átalakítási munkálatai ekkorra teljes egészében elkészültek, és a püspökség az altemplomot használatra átvette. Az OMF részéről Erdei Ferenc építészmérnök így jellemezte a mun-

¹⁶ VFL I.4.d.1. 15. doboz. A levéltárban az 1972. év befejezett munkáinak dokumentációja található meg. vö. Tóth Sándor: *Veszprém, Szent Mihály székesegyház*. 2004. VFL IX.9.c. 88/1.

¹⁷ VFL I.1.44.a. 2200-5/1968. és VFL I.4.d.1. 10. doboz 9. csomó.

¹⁸ VFL I.4.d.1. 10. doboz 9. csomó. Vö. *Veszprémi Székesegyház*. Szerk.: Dercsényi Balázs, Veszprém, 1982. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 120.), *Veszprémi Székesegyház*. Szerk.: Éri István, Veszprém, 1993. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 120.) és Török József: *A veszprémi püspöki palota és a Gizella Királyné Múzeum*. Veszprém, 2000. címlapjain lévő fotók.

¹⁹ VFL I.1.44.a. 2200-2/1971.

²⁰ VFL I.1.44.a. 2200-/1974. 1974. december 17-én kelt jegyzőkönyv.

²¹ VFL I.1.44.a. 2200-/1974. 1974. december 17-én kelt jegyzőkönyv.

kálatokat: „A munkaterv szerint jó minőségben elkészült, köszönöm a kivitelezésben részt vett dolgozók lelkiismeretes munkáját.”²² A külső felújítási munkálatok tehát, melyek 1968-ban kezdődtek el, végül 1976 nyarára fejeződtek be.

A külső felújítási munkálatok után lehetett – az altemplomot követően – a belső munkákat elkezdni. 1970-ben Klempa Sándor apostoli kormányzó felkérte Erdei Ferencet a belső tér kialakításának, berendezésének, a toronyóra számlapjainak tervezésére és a művezetésre.²³ A belső tervezési program el is készült,²⁴ azonban konkrét munkálatok ekkor még nem történtek. Kádár László püspök 1975-ben a belső térrendezési munkálatok mellett a festési munkálatok felújításával is megbízta Erdei Ferencet.²⁵ Ebben az évben elkészültek a tervek, a költségvetés, és megtörtént a szükséges engedélyek beszerzése.²⁶ Ugyanebben az évben készült el a székesegyház új villanyberendezési terve és a megvilágítási koncepció is.²⁷ Mindezek után azonban az épület belső részében az 1976. június 20-i átadást követően 1976-ban és 1977-ben írott forrásokban megragadható munkálatok nem folytak. 1977-ben az új liturgikus berendezések készültek el.²⁸ Végül 1978-ban történt meg írott adatokkal igazolhatóan a villamos berendezések felújítása, illetve ekkorra végeztek a belső tér újrafestésével.

A belső kifestést végző személlyel kapcsolatban közvetlen forrással nem rendelkezünk. Hegedüs József Amand korábbi ciszterci rendtag a szerzetesrendek működési engedélyének 1950-ben történt felfüggesztése nyomán – sok más szerzeteshez hasonlóan – a veszprémi egyházmegye papsága körébe lépett át. Életrajzában szerepel a következő mondat: „Veszprémbe az ő tevékeny közreműködése mellett tatarozták a székesegyházat kívülről, Széperdei Nándor zirci mester felújította a belső festését, korszerűsítették villanyvilágítását, kialakították az új liturgikus terét, melyben szembenéző főoltárt s új kanonoki ülőhelyeket helyeztek el.”²⁹ Hegedüs helyi plébánosként és volt ciszterci szerzetesként ismerhette azokat a szemé-

²² Uo. 1976. június 22-én kelt jegyzőkönyv.

²³ VFL I.1.44.a. 2200-12/1969.

²⁴ VFL I.4.d.1. 10. doboz 9. csomó.

²⁵ VFL I.1.44.a. 2200-3/1975.

²⁶ VFL I.1.44.a. 4850-97/1975.

²⁷ VFL I.4.d.2. 11. doboz 24. csomó.

²⁸ VFL I.1.44.a. 9800-1/1978. A gazdasági beszámoló szerint az 1977. évben a székesegyházra ténylegesen fordított 56.000 forintos összeg közel azonos volt az új liturgikus berendezések elkészítésének tervezett 53.599 forintos összegével: VFL I.1.44.a. 2200-1/1976. Más – kifizetett – munka ezek szerint 1977-ben nem zajlott a székesegyházban.

²⁹ Hegedüs József Amand 1966–1975 között Zirc plébánosa volt, 1971-től egyúttal egyházmegyei számvevő, 1975-től főszámvevő, 1979-ben hunyt el. Pfeiffer János: *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950)*. München, 1987. (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae 8.) 112–113. o.

lyeket, akik az 1968–1970-ben az Országos Széchényi Könyvtár kezelésében működő zirci ciszterci műemlékkönyvtár termeiben a födemen keresztül a barokk berendezési tárgyakat megtámadó gombásodást elhárították: a Széchényi Könyvtár műemlékkönyvtárakért felelős munkatársait, a restauráló műhely és a Zirci Vegyes Kisipari Termelőszövetkezet (KTSZ) szakembereit, „*Utóbbiak közül a díszítőfestést végző Széperdei Nándort...*”.³⁰ Utóbbira vonatkozó dokumentum a KTSZ levéltárba került iratanyagában az 1976–1979 közötti évekből egyetlen darab ismert: 1977 októberében a szövetkezet közgyűlésén már nyugdíjasként említették.³¹

A belső kifestés lehetséges időpontjához kapcsolódóan mindössze közvetett utalásokkal rendelkezünk. 1977. június 30-án került sor az 1976. június 22-i műszaki átvétel egyéves szavatossági határidejéhez kapcsolódó garanciális felülvizsgálatra az – egy évvel korábbi átadást követően levonult – OMF részvételével. Ebben főleg a Padányi-sírkamra vizesedéséről esett szó, és nem említették, hogy már megtörtént volna a belső festés, tehát feltehetően a garanciális felülvizsgálat lefolytatása és az OMF szakembereinek távozása után kezdtek abba bele. Ismert a székesegyház megáldásának dátuma: 1978. szeptember 29.³² A kifestés tehát hihetőleg 1977. június 30. és 1978. szeptember 29. között történhetett. A két dátum közötti több mint egy éves intervallumban kellett e munkának lezajlania. Lássuk, szűkíthető-e ez a 15 hónapos időszak rövidebbre!

A festéshez konkrétan kapcsolódó számla nem maradt fent. Az intervallumot szűkíti ugyanakkor, hogy 1977-ben nem merült fel a püspökség gazdasági iratanyagában a festéssel összefüggésbe hozható kiadás, illetve az abból az évből ismert valamennyi székesegyházi költséget más munkákra (valószínűleg a liturgikus berendezésre) fizettek ki. Egy következő, 1978. évi főkönyvi karton-lap azonban tartalmaz mások mellett a villanszerelési munkákkal és a kifestéssel kapcsolatba hozható tételeket: több ív pauszpapír (a sablonok elkészítéséhez?), festékanyag, illetve állványozás (a magasabb falfelületek megközelítéséhez). Ezekre a kifizetésekre 1978. január 10. és augusztus 31. között került sor, az állványozásért pedig két ízben: 1978. május 31-én és 1978. augusztus 31-én fizettek.³³ Az állványbérletre kiadott tételek időpontjában pedig, 1978. május

³⁰ *Népszava*, 1970. márc. 8. Mátyás István: Könyvtár a Bakonyban. 9. o.

³¹ MNL VeVL XXX.73. 9. köteg (Közgyűlési és igazgatósági jegyzőkönyvek) 1977. október 28-i közgyűlés.

³² *Új Ember*, 1978. okt. 15. Aranyhíd múlt és jelen között. 3. o.

³³ A Püspöki számvevőség rendezetlen iratai között. (2021 őszén került a levéltárba az iratanyag. Az iratanyag előzetes felmérése megtörtént, részletes feldolgozására és rakatári rendjének kialakítására később kerülhet sor. A székesegyházra vonatkozó további anyagot nem találtunk.) A főkönyvi karton szerint a székesegyházra 1978-ban fordított összeg (441.644 Ft) megegyezik a püspöki Vagyongazdálkodási Tanács 1979. március 22-i ülésén tárgyalta, az előző, 1978. évben a székesegyházra fordított fő összeggel. VFL

31. és augusztus 31. között jó eséllyel végezhettek ilyen munkákat. Alátámasztja ezt a szeptember 9-én megjelent püspöki körlevélben, de még július 31-én keltezett felhívás a székesegyház szeptember 29-re meghirdetett megáldásáról: „a székesegyház belső felújítási munkálatai befejezéshez közelednek”, egy érdeklődő turistacsoportnak pedig pár nappal korábban, július 24-én kelt válasz szerint „a székesegyház belső festési munkálatai befejeződtek, így az érdeklődők belülről is megtekinthetik”.³⁴ Ekkorra, 1978 augusztusára tehát már csak a villanszerelési munkák maradtak.

A papszenteléseket továbbá, amelyeket hagyományosan az egyházmegye főtemplomában, a székesegyházban szoktak végezni, 1978-ban több különböző veszprémi templomban tartották: a várbeli (piarista) Szent Imre-templomban március 23-án (Nagycsütörtökön) diakónusszentelésre, a Szent Margit-templomban előbb április 5-én Paskai László és Rosta Ferenc püspökké szentelésére, június 21-én pedig ugyanitt papszentelésre került sor. Az április 5-i püspökszenteléssel kapcsolatban a márciusban kiadott püspöki körlevél megjegyzi, hogy arra „a székesegyház belső tatarozása miatt” a Szent Margit-templomban kerül sor.³⁵ Összességében megállapítható, hogy a források alapján legkésőbb 1978. március 23-án már zajlottak, és július 24-re pedig véget értek a belső festési munkák.

A belső kifestést a korszakban nem egyedülálló módon nem restaurátorok készítették – hiszen ilyesféle szakemberekből hiány volt, és alig néhány személy kiléte ismert az 1970-es évek Magyarországon –, hanem a Zirci Vegyes KTSZ gyakorlott (korábbi) munkatársai. Ezen megállapítást az átfestés során elkövetett nem esztétikai, hanem tartalmi, ténybeli tévedések is alátámasztják, melyeket egy festőművész aligha követhetett volna el. A szentélyben lévő Szent János evangélista ábrázolásnál az 1978-as átfestés során ez a felirat került a képre: „*Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi. VI. 5.*”. A Vulgata szövegében azonban nem „coelo”, hanem „caelo” szerepel. Komolyabb hiba azonban, hogy az idézet nem János evangéliuma hatodik fejezetének 5. verse, hanem a hatodik fejezet 51. verse. Szent Lukács ábrázolásánál „*Tu es Filius meus dilectus; in te mihi complacui*” idézet olvasható, azonban a latin szövegben az utolsó két szó sorrendje épp

I.1.44.a.9800-1/1979. Az ülésre benyújtott, a Számvizsgáló Bizottság által előző nap jegyzett jelentés szerint: „Túlléptük az előirányzatot a székesegyháznál, de Isten dicsőségére a menynyezet villanyainak kivételével a szép munka elkészült, melyet Bíboros-érsek úr oly ünnepélyesen benedikált.” (Uo.)

³⁴ VFL I.1.44.a. 2200-2/1978.

³⁵ Márc. 23.: VFL I.1.44.a. 8000-6/1978.; ápr. 5: VFL I.1.2. vol 31. 1978 1978/4. 30. o. = *Napló*, 1978. ápr. 6. Püspököket iktattak be Veszprémben. 1. o.; jún. 21.: VFL I.1.2. 1978/6. 59. o. (A február 28-án kiadott 1978. évi első körlevél még bizakodóan a székesegyházba hirdette meg a júniusi veszprémi papszentelést: VFL I.1.2. vol. 31. 1978/3. 20. o.). Korábbi években a pap- és diakónusszentelés a székesegyházban történt.

fordított: „*complacui mihi*”. Szent János, Szent Máté és Szent Lukács evangélisták velünk szemben álló lábfejei mindegyikén öt lábujj számolható, Szent Márk evangélista lábfejen azonban csak négy. A másik három evangélista példája mutatja, hogy az ötödik lábujj hiányát nem a sarupánt eltakarása okozza.

Az 1968-ban kezdődött felújítási munkálatok végül (tizenegy év után) 1978 szeptemberében értek véget. A székesegyházat, mint láttuk, 1978. szeptember 29-én, Szent Mihály arkangyal ünnepén Lékai László bíboros, prímás, esztergomi érsek, korábbi veszprémi apostoli kormányzó áldotta meg (benedikálta) Kádár László egri érsek, korábbi veszprémi püspök és Paskai László akkori veszprémi apostoli kormányzó jelenlétében.

Szent János és Szent Máté evangélisták ábrázolása az 1978-as kifestés után
(Fotó: VFL, 2021.)

Zárszó

Az 1960-as évek közepén tervbe vett székesegyházi felújítás, amely 1968-ban kezdődött el, és tizenegy év után (!), 1978-ban fejeződött be, négy veszprémi ordinárius hivatali ideje alatt zajlott.³⁶ Ezzel szemben a Hornig püspök által eszközölt és idején végrehajtott felújítás egyéves csúszással együtt is négy évig

³⁶ 1959–1972: Klempa Sándor Károly apostoli kormányzó, 1972–1974: Lékai László apostoli kormányzó, 1974–1975: Kádár László apostoli kormányzó, 1975–1978: Kádár László megyéspüspök, 1978–1979: Paskai László apostoli kormányzó.

tartott. Az újabb felújítás alatt a püspökségnek számos olyan problémával kellett szembenéznie, amellyel a századelőn még nem. Korábban nem tapasztalt nehézséget okozott ekkor például az anyagi alap megteremtése, a külföldről behozott nyersanyagok vámmentességének bürokratikus úton való elintézése, a belső nyersanyaghiánnyal való megküzdés (a Tüzép-telepek a vásárlók közül utolsóként az egyháznak adtak ki például cementet), a megfelelő kivitelezők keresése, a garanciális problémák és a humánerőforrás hiánya. Az építkezés ideje alatt ugyancsak hasonló problémákkal kellett az Országos Műemléki Felügyelet munkatársainak is megküzdeniük. A több mint egy évtizednyi munka nemcsak objektív, hanem szubjektív okok miatt is elhúzódott. Valójában véleményünk szerint az időtényező volt az, ami a felújítás során a konfliktusok forrása volt, és a belső kifestés minőségét – annak rohammunkában történő elkészíttetésével – lényegesen befolyásolta.

RÖVIDÍTÉSEK:

MNL VeVL = Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára

XXX.73. = Szövetkezetek, Zirci Vegyesipari Szövetkezet iratai

VÉK = Veszprémi Érseki Könyvtár

VFL = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár

I.1.2. = Egyházmegyei Hatóság iratai, Litterae circulares

I.1.44.a. = Egyházmegyei Hatóság iratai, Acta dioecisana

I.4.d.1. = Egyházmegyei építészeti hivatal iratai, Vegyes iratok, tervrajzok, I. sorozat

I.4.d.2. = Egyházmegyei építészeti hivatal iratai, Vegyes iratok, tervrajzok, II. sorozat

IX.9.c. = Gyűjtemények, Kéziratok, Történeti források